

FARRÉS, Ramon (2005): *Antoni Pous. L'obra essencial*. Pròleg de Ricard Torrents. Vic: Eumo Editorial, 504 p. (Documents, 37).

En la història de tota literatura es troben personalitats que, en determinats moments i contextos, hi exerceixen una funció clau per la capacitat de relligar i orientar grups, o bé pel coratge d'aventurar-se per camins poc fressats i explorar territoris nous, a desgrat que la seva producció individual no sigui gaire extensa ni prou valorada socialment. Tal és el cas d'Antoni Pous i Argila (Manlleu, 1932 – Barcelona, 1976), poeta i assagista, membre fundador de l'anomenat grup de Vic i primer traductor al català del pensador Walter Benjamin i el poeta Paul Celan. La seva vida i la seva obra han estat objecte de l'esforç reconstructor del professor, traductor i escriptor Ramon Farrés, plasmat en un treball de més de cinc-cents pàgines, publicat sota el títol *Antoni Pous. L'obra essencial* (2005), el qual té com a base la tesi doctoral *Antoni Pous, poeta i traductor*, que va defensar a principis de 2002 a la Universitat Autònoma de Barcelona. En el dens i bell pròleg que obre el volum, Ricard Torrents qualifica el seu company i amic Antoni Pous de «literat de fons», pel fet que «va posar la literatura, tota la literatura, poesia, narrativa, filosofia, història, a la base del seu pensament i va fer de l'activisme literari, lectura, escriptura, docència, crítica, edició, la raó de la seva existència». El treball de Ramon Farrés posa a l'abast del lector d'avui la part considerada «essencial» de l'obra de Pous, i alhora dóna les claus per comprendre-la i valorar-la en tots els seus vessants (poesia, assaig i traducció), tot penetrant en el complex fons d'experiències, amistats, relacions, lectures, influències, estudis i reflexions del literat manlleuenc.

El llibre està estructurat en cinc grans apartats. El primer i més extens, que ocupa la meitat del volum, és una reconstrucció detallada i documentada de l'aventura vital i intel·lectual de Pous, que comença explicant els seus orígens socials i familiars, el pas pel Seminari Menor de la Gleva i els

inícis de la vocació literària. Continua dedicant un bon nombre de pàgines a l'etapa en què Pous va estudiar al seminari de Vic (1948-1956), on va esdevenir l'ànima d'un grup integrat, a més d'ell, per Josep Riubrogent (1924-1994), Josep Grau (1927-2005), Josep Esteve (1929), Josep Junyent (1930-1993), Segimon Serrallonga (1930-2002) i Ramon Cotrina (1932), els quals es van donar a conèixer amb l'antologia poètica ciclostilada *Estudiants de Vic, 1951*, saludada amb un pròleg Carles Riba, a qui havien conegut a través de Joan Triadú, arran del certamen literari que se celebrava llavors a Cantonigròs. La relació de Riba amb el grup de Vic, que va influir profundament alguns dels seus components, sobretot Pous i Serrallonga, és descrita amb detall per Farrés, que la valora en aquests termes: «els marcaria per sempre com a poetes i com a homes». Una altra relació que és objecte d'atenció especial és de la de Pous amb Miquel Martí i Pol, iniciada l'any 1954, que influiria decisivament en l'evolució del poeta de Roda. Farrés també indaga en la crisi que sofrí Pous l'any 1952, en què va deixar d'escriure poesia, després que el seu recull *L'inútil plor* no fos premiat en el concurs de Cantonigròs.

Conclou l'etapa del seminari de Vic, segueix la crònica del pas de Pous per la vicaria de Sant Hipòlit (1956-1958), on va ser destinat un cop ordenat sacerdot, i la seva posterior estada a Roma (1958-1960), on va cursar estudis de teologia a la Universitat Gregoriana, per bé que el seu desig hauria estat de fer estudis de filologia. És a Roma on, segons diversos testimonis, Pous comença a interessar-se pel marxisme i llegeix els escrits d'Antonio Gramsci. Després d'aquesta etapa romana, Farrés esmerça un bon nombre de pàgines a descriure l'acció de Pous a Igualada (1960-1964), on va ser enviat pel bisbat de Vic un cop retornat a Catalunya. Allí va organitzar un homenatge a Carles Riba (1961), va fundar amb una colla de joves el Grup Lacetània i va publicar-hi la revista *Textos* i els *Quaderns del Lacetània*, així com una *Antologia de la poesia igualadina* (1963), que s'obre amb un prefaci seu que, en paraules de Farrés, «és una extensa reflexió sobre la societat, la creació literària i el llenguatge», feta des de bases teòriques marxistes.

A continuació segueix una extensa secció dedicada a l'etapa de Tübingen (1964-1971). Pous va anar a estudiar filologia romànica a la prestigiosa universitat d'aquesta ciutat alemanya, en la qual va acabar exercint de primer lector de llengua i literatura catalanes. Allí va tenir professors de la talla del lingüista Eugenio Coseriu o del filòsof Ernst Bloch, i va coincidir amb un altre estudiant relacionat amb el grup del seminari de Vic, el folguerolenc Ricard Torrents, uns quants anys més jove que ell, amb el qual va enfortir l'amistat. També va iniciar una relació estreta amb Johannes Hösle, un professor jove que aleshores impartia un curs de literatura italiana i que Pous va enrolar a la causa del català. Ben aviat tots dos van publicar una antologia de poesia catalana del segle xx amb traduccions a l'alemany, titulada *Katalanische Lyrik im zwanzigsten Jahrhundert* (1970), que incloïa vint-i-set poemes d'onze autors (Maragall, Guerau de Liost, Carner, Riba, Salvat-Papasseit, Foix, Pere Quart, Espriu, Ferrater, Sarsanedas i Martí i Pol). En aquest període Pous va treballar amb entusiasme en la difusió internacional de la nostra cultura. El 1970 impulsà l'organització del Jocs Florals de la llengua catalana a Tübingen i participà en la redacció de l'opuscle *Informationen über Katalonien*, que acaba de ser reeditat per l'Institut Ramon Llull i la Universitat de Tübingen (2007). En un altre ordre de coses, trià i traduí un conjunt d'assaigs de Walter Benjamin, per als quals redactà una introducció, amb la intenció de publicar-los, però que, a causa de diversos problemes que Farrés comenta amb detall, no van sortir a la llum fins després de la seva mort, amb el títol *Art i Literatura* (1984). També envia articles i cròniques periodístiques a *Orifloma*, revista adreçada a la joventut, que tenia la redacció a Vic. Els anys de Tübingen foren per a Pous un temps fecund, ple d'activitats, contactes i projectes. I també de retorn al conreu de la poesia, quinze anys després d'haver-lo abandonat, que va reprendre amb la composició dels textos que aplegaria més tard en el volum *El nou bon sempre seguit del desconhort a Jaume d'Urgell* (1974), en els quals, segons que explicà en una carta de 1968 a Joan Triadú, havia «provat de condensar en versos, i tal com s'han escrit sempre els versos, algunes de les meves idees morals, socials i filosòfiques». D'altra banda, al final d'aquest període Pous va conèixer Susanne Wipf, una estudiant suïssa interessada per la cultura catalana que va esdevenir la seva companya.

La penúltima secció d'aquest primer apartat del llibre narra els darrers anys de la vida de Pous (1971-1976), que van transcórrer en gran part a Zuric, en companyia de Susanne Wipf. A la universitat d'aquesta ciutat va impartir-hi assignatures de castellà i de català. Durant aquest període treballà intensament en una tesi sobre Llull, que ja havia iniciat a Tübingen, sota la direcció de Coseriu, el mecanoscrit únic de la qual li va ser robat a Barcelona l'estiu de 1972. Això va obligar Pous a recomençar el treball amb un nou enfocament, ara sota la direcció del professor Antonio Tovar. Abans de morir el va deixar gairebé enllestit, amb el títol *Llenguatge i estructura model en el sistema de Llull*. El 1974, també en col·laboració amb J. Höslle, va publicar a la revista *Akzente* una nova selecció de poesia catalana contemporània traduïda a l'alemany, amb textos escrits després de la guerra civil, de Foix, Pere Quart, Espriu, Brossa, Ferrater, Estellés, Blai Bonet, Martí i Pol, Formosa, Vallverdú i Desclot. La primavera d'aquell mateix any Pous va decidir de traduir una selecció de poemes del poeta judeoalemany Paul Celan, pel qual s'havia començat a interessar uns quants anys abans. Segons l'opinió de Ricard Torrents, reproduïda per Farrés, potser cal cercar l'origen d'aquest interès en les «afinitats misterioses» pel que fa al «destí tràgic» que Pous havia de compartir amb Celan, juntament amb Benjamin i Hölderlin, el poeta romàntic que va passar els darrers anys reclòs en una torre de Tübingen i que Pous havia llegit per primera vegada en les versions de Riba en els temps del seminari de Vic. El llibre *Versions de Paul Celan*, amb l'assaig introductori «Sobre traducció de poesia», es va publicar la primavera de 1976, poc abans de la mort de Pous, en la col·lecció Paraula Menor de l'Editorial Lumen dirigida per Ricard Torrents. El darrer projecte poètic de Pous, segons que ha explicat Susanne Wipf, havia de consistir en «un epos extens, anomenat *Lapidari*, cada pedra del qual hauria correspost a un personatge històric, i per la veu d'aquests personatges hauria passat tota la història dels països catalans i occitans». Malauradament, sols en va poder compondre el poema «Zürichsee», que havia de ser el proemi de l'obra, publicat pòstumament al primer número *Reduccions* (1977). Pous havia mort el 6 d'agost de 1976, en una clínica de Barcelona, a causa d'un càncer que li havia estat detectat uns mesos abans.

Ramon Farrés dedica l'última secció del primer apartat del seu llibre a glossar breument el reconeixement i la vigència pòstums de Pous. Hi dona la relació completa de publicacions i actes d'homenatge, un dels darrers dels quals va tenir lloc a la Universitat de Tübingen el juny de 2003, amb la intervenció de Ricard Torrents i el propi Farrés. També hi deixa constància que «molts dels seus amics poetes (Josep Junyent, Josep Grau, Miquel Martí i Pol, Jordi Sarsanedas, Segimon Serrallonga)» han immortalitzat Antoni Pous en les seves obres de creació, que són esmentades a la bibliografia. S'ha de destacar el cas de Josep Grau que, a més del recull poètic *L'aranya*, dedicat «a en Toni», inclòs dins el llibre *El desert constant* (1978), va escriure tota una novel·la, *Balada de Florian* (1987), inspirada en un poema de Pous del qual pren el títol. Igualment intensa és la seva presència en l'obra de Segimon Serrallonga, que en el primer vers del poema que tanca el llibre *Poemes 1950-1975* (1979), titulat «Lletres de goig a Toni Pous», invoca el seu amic amb un adjectiu, «meitadívol», que ho diu tot.

El segon i el tercer apartats del llibre de Ramon Farrés estan dedicats, respectivament, a l'anàlisi crítica de l'obra poètica i l'obra assagística d'Antoni Pous, que també té en compte les seves traduccions. És la part del treball que més acusa les servituds que comporta el fet que tingui el seu origen en una tesi doctoral. En alguns passatges fins i tot corre el risc de fer-se redundant per al lector que acaba de llegir l'apassionant repàs de l'itinerari vital i intel·lectual de Pous, en el qual s'inclouen moltes referències a la gènesi dels seus escrits i les seves traduccions. Amb tot, s'ha de dir que Farrés aporta sempre una gran quantitat d'informació pertinent, fa en tot moment lectures fonamentades dels textos de Pous i demostra molt sovint una gran capacitat crítica. També exposa amb claredat i sinceritat les seves valoracions, com quan afirma rotundament que «Pous va fracassar» en la traducció dels assaigs de Benjamin, a causa, segons que explica, dels criteris lingüístics que hi va aplicar. De fet, la llengua de Pous i les idees de Pous sobre la llengua són potser els dos aspectes més cantelluts amb què s'ha hagut d'enfrontar Farrés i amb els quals s'haurà de tornar a enfrontar

qualsevol lector o estudiós que vulgui penetrar en els escrits de l'autor de *Versions de Paul Celan*. I és que, tal com va deixar escrit en l'assaig sobre traducció de poesia que les precedia, per a ell «servir-se de la llengua» no era pas «una manera de rossolar pel món, sinó, com tantes vegades s'ha esdevingut en la història del català, una tècnica del pensament per a comunicar i inventar». Per això mateix, Pous no podia fer un ús literari de la llengua que no fos creatiu i innovador. En conseqüència, recorria tant a les solucions que li fornava la parla del poble com a les que li oferia la llengua dels escriptors, de Lluïl fins a Riba, alhora que maldava per adaptar al català girs i expressions encunyats en altres tradicions lingüístiques. Una activitat d'alt risc, propícia a l'error i amb tots els números per ser malentesa pels fixadors de clixés.

El quart apartat del llibre de Farrés conté el catàleg detallat de l'obra de Pous, tant de la publicada com de la que havia romàs inèdita, complementat amb la bibliografia específica sobre l'autor estudiat i la bibliografia general utilitzada per Farrés en el seu estudi. Finalment, el cinquè apartat del volum està constituït per la recopilació dels textos més representatius de Pous, tant en poesia com en prosa, amb el benentès, segons que aclareix Farrés a la «Presentació», que no es tracta pas de l'obra completa, però sí d'una «selecció molt àmplia dels seus poemes i assaigs». Conté, doncs, tot allò que pot ser considerat l'obra essencial de Pous i que ja ha estat citat al llarg d'aquesta recensió. Sens dubte, l'absència més notable és el treball sobre Lluïl que havia de constituir la seva tesi doctoral, el qual mereixeria ser publicat en un volum a part, no sols pel que pugui aportar als estudis llullians, sinó perquè ens acabaria de donar tota la fondària del pensament i l'obra de Pous.

El llibre de Ramon Farrés constitueix una magna obra d'investigació, que combina la biografia amb l'estudi crític i l'edició rigorosa de textos. Tot plegat és el resultat, com ell explica, «d'una recerca entre detectivesca i arqueològica per fer emergir a la superfície tot el que quedava sota aquella punta d'iceberg que va ser per mi durant molts anys el nom d'Antoni Pous». I és que, certament, si bé d'ençà de la seva mort prematura la figura de Pous ha estat sovint evocada amb calidesa i reconeixement profund pels qui l'havien tractat, com Joan Triadú, o pels seus companys de grup i de generació, això no ha impedit que, fora d'alguns cercles reduïts, hagi restat un personatge gairebé desconegut i envoltat d'una ombra de misteri, els rars escrits publicats del qual amb el temps havien esdevingut gairebé inaccessibles. Ramon Farrés –que, a la «Presentació» del seu llibre, es reconeix continuador d'algunes iniciatives literàries de la gent de la generació de Pous a la comarca d'Osona– constata «l'efecte soterrat» que han tingut i tenen encara la persona i l'obra de Pous. I és que la seva fonda inspiració és a l'arrel d'algunes realitzacions plenament vigents, com ara l'acció cultural i editorial desplegada per la Universitat de Vic, impulsada pel seu amic Ricard Torrents, o bé la revista de poesia *Reduccions*, que Pous va contribuir a fundar, juntament amb Lluï Solà, Miquel Martí i Pol, Jordi Sarrate, Segimon Serrallonga i el mateix Ricard Torrents. Paradoxalment, però, el principal agent provocador de tots aquests efectes romanía colgat. Convenia, doncs, que algú fes aflorar la personalitat i l'obra de Pous i les posés novament en circulació, pensant en el públic general. Ramon Farrés reunia les condicions òptimes per a dur a terme la tasca. Nascut com Pous a la vila de Manlleu, però trenta anys més tard, va cursar filologia clàssica a la Universitat de Barcelona; entre 1988 i 1995 va viure, estudiar i treballar a Berlín; ha traduït textos de Hermann Ungar, Thomas Bernhard, Werner Schwab i Bertolt Brecht, entre altres autors; ha publicat diversos llibres de poesia i de prosa literària; i des de 1995 és professor associat de la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona. La formació clàssica, la familiaritat amb la llengua i la cultura alemanyes, la vinculació amb Manlleu i la Plana de Vic i l'activitat literària li han proporcionat una base d'experiències i de coneixements afins amb els de l'autor estudiat, els quals sens dubte l'han orientat positivament en la seva recerca. Una recerca que ha hagut de fer en gran part a partir de l'examen de la correspondència i dels llibres i els materials conservats a Zuric per Susanne Wipf i a Manlleu pels familiars d'Antoni Pous, però també a partir dels testimoniatges d'amics i col·laboradors, molts d'ells obtinguts «exclusivament per via oral», com fa constar sempre que ha calgut.

Hem de celebrar que l'esforç reconstructiu de Ramon Farrés hagi fructificat d'una manera tan esplèndida. El seu llibre no sols ha fet surar l'obra escrita d'Antoni Pous, sinó que també n'ha revifat la no escrita, aquella que Ricard Torrents defineix en el pròleg com el conjunt «d'empaties, d'influències, de gèrmens que sabíem que havia anat deixant en grups tocats per la seva personalitat irradiant».

FRANCESC CODINA I VALLS
Universitat de Vic